

IKITEISMINIO TYRIMO DUOMENŲ ATSKLEIDIMAS TEISMUI SKIRIANT KARDOMĄSIAS PRIEMONES

Doktorantas Ernestas Rimšelis

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Baudžiamojo proceso katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius
Telefonas 271 46 39
Elektroninis paštas erimselis@vtr.lt

Pateikta: 2005 rugsėjo 5 d.

Parengta spausdinti: 2005 m. spalio 20 d.

Pagrindinės sąvokos: ikiteisminis tyrimas, kardamosios priemonės, teisė susipažinti su ikiteisminio tyrimo duomenis, baudžiamojo proceso pažeidimas.

S a n t r a u k a

Straipsnyje analizuojamos Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso normos, reglamentuojančios ikiteisminio tyrimo duomenų paslapties išsaugojimo ir tokių duomenų atskleidimo galimybes teismui skiriant kardomasias priemones. Minėtų normų turinys atskleidžiamas analizuojant Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse įtvirtintus principus, Europos Žmogaus Teisių Teismo ir Lietuvos teismų praktiką. Straipsnio pradžioje aptariama įtariamojo ir jo gynėjo teisė susipažinti su bylos medžiaga, teismui skiriant suėmimą, namų areštą ir įpareigojimą gyventi skyriumi nuo nukentėjusiojo, o toliau analizuojamos ikiteisminio tyrimo duomenų paslapties išsaugojimo problemos kreipiantis į teismą dėl kardamosios priemonės paskyrimo.

Įvadas

Lietuvoje vis dažniau pastebima Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje iškelta problema, kuri atsiranda prokurorams kreipiantis į teismą dėl kardamosios priemonės paskyrimo įtariamajam asmeniui ir yra susijusi su labai svarbiu tolesnio ikiteisminio tyrimo organizavimo aspektu – esamų ikiteisminio tyrimo duomenų paslapties išsaugojimu bei teisės į tinkamą teisinį procesą realizavimu, įtariamajam įstatymo garantuotos teisės į gynybą užtikrinimu. Atsiribojant nuo platesnės atskirų baudžiamojo proceso principų turinio analizės, straipsnyje siekiama pabrėžti, jog tarptautiniai žmogaus teisių apsaugos standartai ir baudžiamojo proceso principai reikalauja užtikrinti įtariamajam ir jo gynėjui teisę susipažinti su visais ikiteisminio tyrimo duomenimis, kuriuos prokuroras pateikia teismui, grįsdamas reikalavimą paskirti įtariamajam kardomąją priemonę: suėmimą, namų areštą arba įpareigojimą gyventi skyriumi nuo nukentėjusiojo.

Teisė susipažinti su ikiteisminio tyrimo duomenimis teismui skiriant kardomasias priemones

Lietuvos Respublikoje baudžiamojo proceso kodekso (toliau – BPK) 177 straipsnio 1 dalis [1] įtvirtina bendrą taisyklę – „*ikiteisminio tyrimo duomenys neskelbtini*“. Kitu sakiniu įstatymas numato minėtos taisyklės išimtį – „šie duomenys iki bylos nagrinėjimo teisme gali būti paskelbti *tik prokuroro leidimu ir tik tiek, kiek pripažįstama leistina*“.

BPK 181 straipsnyje kalbama apie proceso dalyvių teisę susipažinti su ikiteisminio tyrimo duomenimis, bet ir čia pasakyta, jog „Prokuroras turi teisę neleisti susipažinti su visais ikiteisminio tyrimo duomenimis ar jų dalimi, jei toks susipažinimas, prokuroro manymu, gali pakenkti ikiteisminio tyrimo sėkmei.“¹

Minėtų normų tikslai visiškai suprantami: viena vertus, tuo siekiama apsaugoti įtariamųjų, taip pat kitų asmenų teisėtus interesus – nekaltumo prezumpcija, teisę į privataus gyvenimo neliečiamybę, kita vertus, baudžiamųjų bylų tyrimas turi būti atliekamas veiksmingai, o tam gali prireikti išlaikyti visos ar tam tikros dalies tyrimo metu surinktos informacijos slaptumą, siekiant neleisti įtariamiesiems trukdyti bylos procesą, paveikti nukentėjusiuosius, liudytojus, ekspertus, kitus įtariamuosius, sunaikinti, paslėpti ar suklastoti daiktus bei dokumentus, turinčius reikšmės tolesnio ikiteisminio tyrimo sėkmei.

Skaitant minėtas BPK nuostatas atrodytu, kad niekas kitas, išskyrus prokurorą, negali suteikti įtariamiesiems ar kitiems asmenims teisės susipažinti su tam tikrais ikiteisminio tyrimo duomenimis, nes tik prokuroras yra ikiteisminio tyrimo „šeimininkas“. Su tuo būtų galima sutikti, bet šandien vis dažniau pasitaiko atvejų, kai prokuroras, vadovaudamasis BPK 181 straipsnio 1 dalimi, vieną dieną priėmęs nutarimą atsisakyti leisti įtariamajam ar jo gynėjui susipažinti su ikiteisminio tyrimo duomenimis, o po kelių dienų kreipęsis į teismą dėl suėmimo paskyrimo įtariamajam ir pateikęs teismui absoliučiai visus turimus ikiteisminio tyrimo duomenis, teismo posėdyje nustemba, o kartais ir pasipiktina teisėjo veiksmais – leidimu įtariamajam ar jo gynėjui susipažinti su teismui pateiktais ikiteisminio tyrimo duomenimis.

Kas tai – teisėjo siekis sugriauti visas ikiteisminio tyrimo perspektyvas ar ikiteisminio tyrimo „šeimininko“, t. y. prokuroro, klaida?

Atsakymą į šį klausimą pabandytume iliustruoti viena Lietuvos apeliacinio teismo nutartimi, kurioje buvo sprendžiamas įtariamojo suėmimo pratęsimo klausimas [3]. Šioje byloje S. K. buvo įtariamasis, jog vadovaudamas nusikalstamam susivienijimui, kartu su kitais nusikalstamo susivienijimo nariais, sukčiaujant PVM apskaičiavimo ir sumokėjimo srityje, t. y. apgaule, įgijo 2 015 981 Lt Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšų. Įtariamojo gynėjas, skųsdamas žemesnės instancijos teismo nutartį, be kita ko, nurodė, jog apygardos teismas neužtikrino sąžiningo proceso, kad pratęsiant suėmimo terminą suimtajam ar jo gynėjui turi būti sudarytos sąlygos susipažinti su visa bylos medžiaga, reikšminga skundo išsprendimui, kad iki šios dienos jiems nėra žinomi jokie byloje esantys faktiniai duomenys, kuriais remiantis manoma, kad S. K. bėgs ar slėpsis nuo ikiteisminio tyrimo pareigūnų ar teismo, trukdys nustatyti byloje tiesą ar darys naujus nusikaltimus [3].

Išnagrinėjęs įtariamojo gynėjo skundą, Lietuvos apeliacinis teismas apygardos teismo nutartį panaikino, o vienas iš tokio sprendimo motyvų buvo žemesnės instancijos teisme padarytas baudžiamojo proceso pažeidimas. Teismas pažymėjo, jog 1995 m. birželio 20 d. Lietuvos Respublikoje įsigaliojo Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, kurios 5 straipsnio 4 dalis numato, jog „*kiekvienas asmuo, kuriam atimta laisvė jį sulaikius ar suėmus, turi teisę kreiptis į teismą, kad šis greitai priimtų sprendimą dėl sulaikymo ar suėmimo teisėtumo ir, jeigu asmuo kalinamas neteisėtai, nuspręstų jį paleisti*“. Nutartyje buvo paminėtas Europos Žmogaus Teisių Teismo 1989 m. kovo 30 d. sprendimas byloje *Lamy prieš Belgiją*, kuriame konstatuotas Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 5 straipsnio 4 dalies pažeidimas dėl to, kad įtariamojo gynėjui nebuvo suteikta teisė susipažinti su suėmimo bylos medžiaga ir šis negalėjo argumentuotai paneigti prokuratūros motyvų, pateisinančių *Jose Lamy* suėmimą, taigi byloje nebuvo užtikrintas rungimosi ir šalių lygiateisiškumo principas [4]. Apeliacinio teismo teisėjas nutartyje nurodė, kad nagrinėjamu atveju, kaip ir minėtame Strasbūro teismo sprendime, priimtame byloje *Lamy prieš Belgiją*, įtariamojo gynėjui nebuvo suteikta galimybė susipažinti su teismui prokuratūros pateikta medžiaga, kuria buvo grindžiamas prašymas pratęsti S. K. suėmimo terminą, nors įtariamojo gynėjas dėl to pateikė raštišką prašymą [3].

Aptariamoju atveju Lietuvos apeliaciniam teismui reikėjo apibrėžti BPK 7 straipsnio (Bylų nagrinėjimas laikantis rungimosi principo) ir BPK 181 straipsnio (Įtariamojo ir jo gynėjo, nukentėjusiojo ir jo atstovo teisė susipažinti su ikiteisminio tyrimo duomenimis) santykį. Kaip ir Strasbūro teismas, Apeliacinis teismas pirmenybę teikė bylų nagrinėjimo teisme taisyklėms ir, remdamasis BPK 7 straipsniu, pažymėjo, jog tokiu atveju negali būti taikomos BPK nuostatos, suteikiančios prokurorui teisę neleisti susipažinti su tam tikrais ikiteisminio tyrimo duomenimis [3].

Įtariamojo ar jo gynėjo teisė susipažinti su ikiteisminio tyrimo duomenimis, kuriais grindžiamas reikalavimas paskirti kardomąją priemonę, išplaukia iš bylų nagrinėjimo teisme, laikantis rungimosi

---

¹ Šio BPK straipsnio nuostatų taikymo klausimu 2003 m. balandžio 18 d. Generalinio prokuroro įsakymu Nr. I-58 buvo patvirtintos rekomendacijos „Dėl proceso dalyvių susipažinimo su bylos medžiaga ikiteisminio tyrimo metu“ [2].

bei šalių lygiateisiškumo principų. Aptariamais atvejais pažeidus šiuos principus, pažeidžiama teisė ir gynyba ir yra pagrindas teigti, jog tinkamo teisinio proceso¹ skiriant kardomąją priemonę apskritai nebūta.

Lietuvos teismų praktikoje iki 2005 m. tokie kaip minėtas atvejai buvo gana reti. Dar dažniau aptarti baudžiamojo proceso teisės pažeidimai likdavo nepastebėti arba netgi nevertinti kaip procesiniai pažeidimai.

Tačiau padėtį keičia Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimo Nr. 50 „Dėl teismų praktikos skiriant suėmimą ir namų areštą arba pratęsiant suėmimo terminą“ [7] 4 punktas, kuriame lietuvių kalba buvo išdėstyta Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje suformuluota taisyklė: „**Su** (teismui – E. R.) **pateikta** (kardomosios priemonės skyrimo ar pratęsimo – E. R.) **medžiaga turi teisę susipažinti įtariamasis ir jo gynėjas.**“

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato (toliau – Senato) nutarimo nuostata plačiau aptarta tuo pačiu nutarimu patvirtintoje „Teismų praktikos skiriant suėmimą ir namų areštą arba pratęsiant suėmimo terminą apibendrinimo apžvalgoje“ [8]. Čia nemažai dėmesio skirta tinkamo teisinio proceso principo realizavimui skiriant kardomasias priemones, aptarti viešumo, teisės į gynybą principai ir ypač pabrėžta teismo pareiga užtikrinti rungimosi principo įgyvendinimą, sprendžiant suėmimo skyrimo klausimus. Nurodyta, kad „tokiais atvejais vykstantis posėdis įpareigoja laikytis ne tik suėmimo skyrimą bei pratęsimą reglamentuojančių, bet ir bendrųjų bylų nagrinėjimo teisme nuostatų (...). Šis (rungimosi – E. R.) principas įtvirtina taisyklę, kad su ikiteisminio tyrimo duomenimis, kuriuos prokuroras pateikia teisėjui, turi teisę susipažinti įtariamasis ar jo gynėjas. Įtariamasis ar jo gynėjas, nesusipažinę su ikiteisminio tyrimo duomenimis, kuriais grindžiamas įtarimas, negali ginčyti jų patikimumo“ [8, p. 319–321]. Tokias mintis Senatas pagrindė 2001 m. vasario 13 d. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimu byloje *Garcia Alva prieš Vokietiją*, be to, „Teismų praktikos“ 22 numeryje pateikė šio sprendimo santrauką lietuvių kalba. Pažymėtina, kad tą pačią dieną ir tuo pačiu klausimu Strasbūro teismas priėmė dar vieną sprendimą byloje *Schöps prieš Vokietiją*, kuriame išdėstyti iš esmės tokie patys teismo motyvai [9].

Į šias įtariamojo ir jo gynėjo teises pastaruoju metu atkreiptas dėmesys ne tik Lietuvoje. Minėtu klausimu 2003 m. gegužės 12 d. savo nuomonę išsakė Rusijos Federacijos Konstitucinis Teismas [10], o kiek vėliau ir Rusijos Federacijos Aukščiausiasis Teismas [11]. Pažymėtina, kad Rusijos Federacijos baudžiamojo proceso įstatymas, kaip ir Lietuvos BPK, tiesiogiai neįtvirtina nuostatos, kurioje būtų pasakyta, jog įtariamasis ir jo gynėjas turi teisę susipažinti su teismui pateikta kardomosios priemonės skyrimo medžiaga, todėl Rusijos Aukščiausiasis Teismas išaiškino teismams, kad šiuo atveju jie turi vadovautis Rusijos Federacijos Konstitucijos 45 straipsniu², bet neturi teisės atsisakyti įgyvendinti jau minėtą įtariamojo ir jo gynėjo teisę.

Kaip matome, žmogaus teisių ir laisvių apsaugos standartai skiriant kardomasias priemones tiek užsienio valstybėse, tiek ir Lietuvoje nuolat didėja ir, mūsų manymu, ateityje taip pat didės.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas jau minėtame Senato nutarime tiesiogiai neišsakė savo nuomonės dėl įtariamojo ir jo gynėjo teisės susipažinti ne tik su suėmimo, bet ir su namų arešto ar įpareigojimo gyventi skyrium nuo nukentėjusiojo skyrimą pagrindžiančiais ikiteisminio tyrimo duomenimis.

Lietuvos BPK, priešingai nei, pavyzdžiui, Rusijos BPK 107 straipsnis, kuriame nurodoma, jog namų areštas skiriamas BPK 108 straipsnio numatyta tvarka, t. y. tokia pačia tvarka, kaip ir sėdimas, detalai neaptaria minėtų kardomųjų priemonių skyrimo tvarkos. Mūsų nuomone, tai yra Lietuvos BPK trūkumas, tačiau nepaisant to, ikiteisminio tyrimo teisėjai namų arešto ir įpareigojimo gyventi skyrium nuo nukentėjusiojo skyrimo klausimus turėtų spręsti teismo posėdyje, kuriame turi teisę dalyvauti įtariamasis ir jo gynėjas.

Šią mintį iš dalies patvirtina ir minėto Senato nutarimo 5 punktas, kuriame pasakyta „*Ikiteisminio tyrimo metu suėmimo ir namų arešto skyrimo klausimai teisme paprastai turėtų būti sprendžiami viešame teismo posėdyje*“. Galima būtų teigti, kad žodžiu „paprastai“ Senatas paliko tam tikrą diskreciją teismams, bet kitu sakiniu ją patikslino: „BPK 9 straipsnyje numatytais atvejais ir tvarka arba prašant prokurorui (BPK 177 straipsnis) gali būti sprendžiamas klausimas dėl neviešo teismo posėdžio.“ Kitaip tariant, iš minėto Senato nutarimo 5 punkto nuostatų plaukia išvada, jog suėmimo ar namų

¹ Tinkamo teisinio proceso principo sąvoka Lietuvos baudžiamojo proceso teisės doktrinoje nėra vartojama, paprastai vartojamas sąžiningo proceso terminas, tačiau atsižvelgiant į tai, jog šis principas nėra savarankiškas baudžiamojo proceso teisės principas, o išplaukia iš konstitucinio teisinės valstybės principo turinio, visiškai priimtinas ir, mūsų nuomone, tikslesnis yra konstitucinės teisės moksle ir Konstitucinio Teismo praktikoje vartojamas tinkamo teisinio proceso principo terminas [5, p. 249]. Pažymėtina, kad būtent tinkamo teisinio proceso principo terminas vartojamas ir civilinio proceso teisėje [6, p. 152–154].

² Rusijos Federacijos Konstitucijos 45 straipsnis garantuoja žmogaus teisių ir laisvių apsaugą, taip pat suteikia teisę ginti savo teises ir laisves visomis priemonėmis, kurių nedraudžia įstatymas [12].

arešto skyrimo klausimai gali būti sprendžiami paprastai viešame, o kartais neviešame, bet visada teismo posėdyje. Kitaip taptų sunkiai įsivaizduojamas BPK 121 straipsnio 4 dalies nuostatų realizavimas, kurios įpareigoja teismą sprendžiant kardomosios priemonės skyrimo klausimą atsižvelgti ne tik į minėtoje normoje išdėstytas ir prokuroro pareiškime paprastai nurodomas aplinkybes (nusikalstamos veikos sunkumą, įtariamojo asmenybę, nuolatinės gyvenamosios vietos, legalaus pragyvenimo šaltinio turėjimą, sveikatos būklę ir kt.), bet ir į „kitas aplinkybes“, kurias daugeliu atvejų teismui gali pateikti tik įtariamasis ar jo gynėjas ir tik tuo atveju, kai žinos, kuo grindžiamas reikalavimas paskirti kardomąją priemonę.

BPK 132¹ straipsnyje numatytos kardomosios priemonės – įpareigojimo gyventi skyrium nuo nukentėjusiojo – klausimai minėtame Senato nutarime apskritai nebuvo sprendžiami, nes ši kardomoji priemonė Lietuvos baudžiamojo proceso teisėje visiškai nauja ir šioje srityje praktiškai dar nėra jokios teismų praktikos, tačiau, be jokių abejonių, šio nutarimo nuostatos aktualios ir šios priemonės skyrimo procesui.

Jau minėtame Senato nutarimo 4 punkte, atitinkančiame pagrindinę šio straipsnio mintį „su teismui pateikta kardomosios priemonės skyrimo medžiaga turi teisę susipažinti įtariamasis ir jo gynėjas“ nekalbama apie konkrečios kardomosios priemonės (pvz., suėmimo ar namų arešto) skyrimo medžiagą, vartojama sąvoka „kardomosios priemonės“, o tai leidžia teigti, jog įtariamasis ar jo gynėjas turi teisę susipažinti su visų teismo skiriamų kardomųjų priemonių skyrimo ar pratęsimo medžiaga, t. y. tiek suėmimo, tiek namų arešto, tiek įpareigojimo gyventi skyrium nuo nukentėjusiojo medžiaga.

Ikiteisminio tyrimo duomenų paslapties išsaugojimo problemos kreipiantis į teismą dėl kardomosios priemonės paskyrimo

Aptariamas Senato nutarimas ir apžvalga Lietuvos Aukščiausiojo Teismo biuletenyje „Teismų praktika“ buvo paskelbtas ir išleistas visiškai neseniai, tad ateityje gali padaugėti atvejų, kai teismai įtariamiesiems ir jų gynėjams leis susipažinti su visais prokuroro pateiktais kardomosios priemonės skyrimą pagrindžiančiais ikiteisminio tyrimo duomenimis.

Šios Senato nutarimo nuostatos žmogaus teisių požiūriu vertintinos labai teigiamai, nors ikiteisminio tyrimo pareigūnų ir prokurorų darbą, be jokios abejonės, apsunkins. Ikiteisminį tyrimą organizuojantiems ir jam vadovaujantiems prokurorams iškyla keletas naujų uždavinių, kurie neaptariami nei BPK, nei Generalinio prokuroro rekomendacijose dėl proceso dalyvių susipažinimo su bylos medžiaga ikiteisminio tyrimo metu [2].

Jau šiuo metu prokurorai turi įvertinti ikiteisminio tyrimo duomenų atskleidimo įtariamajam ir jo gynėjui teisme perspektyvą, todėl kartais, ypač ikiteisminio tyrimo pradžioje, gali tekti spręsti, ar vien dėl šios priežasties verta kreiptis į teismą dėl suėmimo, namų arešto arba įpareigojimo gyventi skyrium nuo nukentėjusiojo skyrimo. Galbūt dažniau teks apsiriboti kitų kardomųjų priemonių paskyrimu, nesikreipiant į teismą. Tais atvejais, kai vis dėlto bus nuspręsta, jog būtina įtariamąjį suimti, skirti namų areštą ar įpareigojimą gyventi skyrium nuo nukentėjusiojo, iš visų ikiteisminio tyrimo duomenų prokuroras turės atrinkti ir pateikti teismui tik tuos, kurie gali būti atskleisti įtariamajam ar jo gynėjui ir yra pakankami, t. y. yra teismui pagrindas manyti, kad įtariamasis padarė nusikalstamą veiką ir patvirtinantys BPK 122 straipsnio 1 dalyje numatytų pagrindų buvimą.

Kardomųjų priemonių skyrimo procese prokurorams gali iškilti gana keblus klausimas, kaip pasielgti tuo atveju, kai teismui pateikus pareiškimą dėl kardomosios priemonės skyrimo ar pratęsimo, teismas pareikalauja pateikti atskirus dokumentus, o dažnai „visą turimą bylos medžiagą“, nes būtent taip iki šiol buvo ir vis dar yra nurodoma teismo raštuose. Anksčiau jokių problemų dėl to nekildavo, nes prokurorai žinojo, jog teismas, gavęs visą ikiteisminio tyrimo medžiagą, su ja susipažins, bet nei įtariamajam, nei gynėjui neatskleis jos turinio, juolab kad tokioje medžiagoje yra prokuroro nutarimas atsisakyti leisti susipažinti su ikiteisminio tyrimo duomenimis, priimtas BPK 181 straipsnio 1 dalies nustatyta tvarka. Manytume, kad kai kuriais atvejais prokuroras turėtų įvertinti aplinkybę, jog įtariamasis ar jo gynėjas bet kuriuo momentu gali paprašyti teismo leisti susipažinti su prokuroro pateikta medžiaga, todėl atskirais atvejais panašių teismo reikalavimų įvykdymas gali pakenkti tolesniam ikiteisminiam tyrimui. Taigi teismai neturėtų reikalauti „pateikti visą turimą bylos medžiagą“, o prokurorai teismui turėtų pateikti tik tai, kas, jų manymu, gali būti atskleista įtariamajam ar jo gynėjui.

Sprendžiant suėmimo termino pratęsimo klausimą, labai svarbu įvertinti BPK 127 straipsnio 7 dalies nuostatą, nedviprasmiškai numatančią, jog „*teisėjas priima nutartį nepratęsti suėmimo termino,*

jei nustato, kad per paskutinius du kardomosios priemonės – suėmimo laikymo mėnesius jokie ikiteisminio tyrimo veiksmai nebuvo atliekami ir prokuroras nenurodė jokių objektyvių priežasčių, dėl kurių tai nebuvo daroma.“ Atsižvelgiant į tai gali kilti klausimas, ar prokuroras, norėdamas įrodyti minėtą aplinkybę, teismui turėtų pateikti per paskutinius du mėnesius atliktus veiksmus patvirtinančius dokumentus (protokolus, išvadas ir kt.), ar prokuroro pareiškime pakaktų nurodyti, kokie procesiniai veiksmai buvo atlikti, t. y. pakaktų nurodyti jų atlikimo faktą. Mūsų nuomone, šiam klausimui išspręsti visiškai pakanka prokuroro pareiškime išdėstytų faktų, nenurodant ikiteisminio tyrimo duomenų turinio, nes įstatymas nereikalauja, kad per paskutinius du mėnesius atliktais veiksmais būtų papildomai patvirtinami suėmimo pagrindai. Minėtos aplinkybės turi patvirtinti, jog ikiteisminis tyrimas nėra vilkinamas. Suprantama, jei per paskutinius du mėnesius atlikti tokie veiksmai, kurių turinio atskleidimas nepakenks tolesniam ikiteisminiam tyrimui, galima pridėti ir atitinkamų veiksmų atlikimą liudijančius dokumentus, protokolus ir kt.

Atskirai reikėtų paminėti teismų praktikoje jau iškilusias organizacinio-techninio pobūdžio problemas. Paprastai ikiteisminio tyrimo medžiaga, nei visa, nei ta, kuri pagrindžia kardomosios priemonės skyrimą ir pateikiama teismui, neturi nei procesinio, nei techninio bylos pavidalo. Šiuo metu dažnai teismui pateikiamas prokuroro pareiškimas ir atskiri dokumentai, kartais segtuvai, kartais aplankai, bet dažniausiai nesutvarkyta ir nesunumeruota medžiaga. Be to, pareiškimuose paprastai nėra tiksliai nurodyta, kiek ir kokių dokumentų pateikta. Supažindinti su tokia medžiaga yra gana keblu, dokumentai nėra susiūti, o teisėjas, supažindinęs įtariamąjį arba gynėją, netgi negali patikrinti, ar teismui grąžinti visi dokumentai, nes tiksliai nežino, kas teismui buvo pateikta. Geriausiu atveju teisėjas gali patikrinti nebent tiek, kiek įsidėmėjo ar pasižymėjo ruošdamasis teismo posėdžiui. Panašių problemų sprendimų būdų gana daug ir jie gali skirtis priklausomai nuo to, kiek dokumentų teismui pateikiama. Galbūt prokuroro lydraštyje būtų galima išvardyti pridėtus dokumentus ir nurodyti tikslų lapų skaičių, galbūt pridėti sąrašą, galbūt pridėdamus dokumentus susiūti. Dėl visų minėtų klausimų galėtų būti apsispręsta jau minėtose Generalinio prokuroro rekomendacijose, kuriose apie susipažinimą su ikiteisminio tyrimo duomenimis skiriant kardomąsias priemones apskritai nėra kalbama. Mūsų manymu, visiškai tikėtina, jog teismai, vis dažniau susidurdami su panašiomis problemomis, aptariamą supažindinimo su pateikta medžiaga procedūrą gali pavesti atlikti prokurorams, ypač tais atvejais, kai gaus nesunumeruotus ir tiksliai neišvardytus dokumentus bei matys, jog teismui pateikti tokie ikiteisminio tyrimo duomenys, su kuriais įtariamojo supažindinimas akivaizdžiai pakenks tolesnio ikiteisminio tyrimo sėkmei.

Tai tik keletas klausimų, į kuriuos jau netolimoje ateityje turės atsakyti teismų praktika.

Išvados

Lietuvos BPK tiesiogiai neįtvirtina nuostatos, jog įtariamasis ir jo gynėjas turi teisę susipažinti su teismui pateikta kardomosios priemonės skyrimo medžiaga, tačiau tarptautiniai žmogaus teisių apsaugos standartai ir baudžiamojo proceso principai reikalauja užtikrinti įtariamajam ir jo gynėjui teisę susipažinti su visais ikiteisminio tyrimo duomenimis, kuriuos prokuroras pateikia teismui, grįsdamas reikalavimą paskirti įtariamajam kardomąją priemonę: suėmimą, namų areštą arba įpareigojimą gyventi skyrium nuo nukentėjusiojo.

Tokia įtariamojo ir jo gynėjo teisė išplaukia iš bylų nagrinėjimo teisme, laikantis rungimosi bei šalių lygiateisiškumo principų, o šios teisės suvaržymas pažeidžia teisę į gynybą bei yra pagrindas konstatuoti, jog tinkamo (sąžiningo) teisinio proceso skiriant kardomąją priemonę apskritai nebūta.

Lietuvos teismų praktikoje iki 2005 m. įtariamieji ir jų gynėjai tokia teise naudojosi gana retai, tačiau ją aptarus Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarime Nr. 50 „Dėl teismų praktikos skiriant suėmimą ir namų areštą arba pratęsiant suėmimo terminą“ padėtis gali pasikeisti, o tai teisės taikymo procese iškels nemažai naujų klausimų, kurie iki šiol nebuvo aptarti.

Ikiteisminį tyrimą organizuojantys ir jam vadovaujantys prokurorai turės įvertinti ikiteisminio tyrimo duomenų atskleidimo įtariamajam ir jo gynėjui teisme perspektyvą ir kai kuriais atvejais spręsti klausimą, ar vien dėl šios priežasties verta kreiptis į teismą dėl suėmimo, namų arešto arba įpareigojimo gyventi skyrium nuo nukentėjusiojo paskyrimo.

Prokurorui kreipiantis į teismą dėl kardomosios priemonės įtariamajam paskyrimo, atsiranda būtinybė iš visų ikiteisminio tyrimo duomenų atrinkti ir pateikti teismui tik tai tuos, kurie gali būti atskleisti įtariamajam ar jo gynėjui ir yra pakankami, t. y. teismui yra pagrindas manyti, kad įtariamasis padarė nusikalstamą veiką.

Paprastai ikiteisminio tyrimo medžiaga, nei visa, nei ta, kuri pagrindžia kardomosios priemonės skyrimą ir yra pateikiama teismui, neturi nei procesinio, nei techninio bylos pavidalo. Supažindinti su tokia medžiaga yra gana keblu, todėl turėtų būti patikslintos 2003 m. balandžio 18 d. Generalinio prokuroro rekomendacijos dėl proceso dalyvių susipažinimo su bylos medžiaga ikiteisminio tyrimo metu.

Nepaisant minėtų problemų reikia pasakyti, jog galiojantys teisės aktai sudaro pakankamas sąlygas įgyvendinti aptartą įtariamą ir jo gynėjo teisę ir kartu išlaikyti tam tikrą ikiteisminio tyrimo duomenų paslaptį. Tereikia tinkamu laiku ir teisingai nuspręsti, kurie iš ikiteisminio tyrimo duomenų pasirinktu ikiteisminio tyrimo momentu įtariamajam ir jo gynėjui yra neskelbtini ir kurie jau gali būti atskleisti.

LITERATŪRA

1. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002. Nr. 37-1341
2. Generalinio prokuroro 2003 m. balandžio 18 d. įsakymas Nr. 1–58 „Dėl ikiteisminio tyrimo pradžios registravimo ir rekomendacijų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003. Nr. 39–1807.
3. Lietuvos apeliacinio teismo 2004 m. gruodžio 27 d. nutartis byloje Nr. 1S–318/2004.
4. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1989 metų kovo 30 d. sprendimas byloje *Lamy prieš Belgiją*. <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=Lamy%20%7C%20BELGIUM&sessionid=1684910&skin=hudoc-en> (sprendimo tekstas anglų kalba); taip pat Berger V. Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija. Vilnius: Pradai, 1997 (sprendimo santrauka lietuvių kalba).
5. Birmontienė T., Jarašiūnas E., Kūris E. ir kt. Lietuvos konstitucinė teisė: vadovėlis. – Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2001.
6. Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. – Vilnius: Justitia, 2003. T. 1.
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr. 50 „Dėl teismų praktikos skiriant suėmimą ir namų areštą arba pratęsiant suėmimo terminą“ // Lietuvos Aukščiausiojo Teismo biuletenis „Teismų praktika“. 2005. Nr. 22.
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimu Nr. 50 patvirtinta „Teismų praktikos skiriant suėmimą ir namų areštą arba pratęsiant suėmimo terminą apibendrinimo apžvalga“ // Lietuvos Aukščiausiojo Teismo biuletenis „Teismų praktika“. 2005. Nr. 22.
9. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2001 m. vasario 13 d. sprendimas byloje *Schöps prieš Vokietiją*. http://www.coe.int/T/D/Menschenrechtsgerichtshof/Dokumente_auf_Deutsch/Volltext/Urteile/20010213_Schoeps_U.asp#TopOfPage
10. Определение Конституционного Суда Российской Федерации от 12 мая 2003 г. N 173-О „По жалобе гражданина Ковалева Сергея Владимировича на нарушение его конституционных прав положениями статей 47 и 53 Уголовно-процессуального кодекса Российской Федерации“: http://ks.rfnet.ru/opredrtf/o173_03.rtf
11. Постановление Пленума Верховного Суда Российской Федерации от 5 марта 2004 года, № 1 „О применении судами норм Уголовно-процессуального кодекса Российской Федерации“: <http://www.supcourt.ru/solution/current.php?id=178>
12. Rusijos Federacijos Konstitucija. <http://constitution.ru/10003000/10003000-4.htm>

Disclosure of Pre-Trial Investigation Data in Court when Imposing Measures of Restraint

*Doctoral Candidate Ernestas Rimšelis
Mykolas Romeris University*

Keywords: *pre-trial investigation, measures of restraint, right to access to pre-trial investigation data, violations of criminal procedure.*

SUMMARY

The article deals with the issue which emerged in the practice of the European Court of Human Rights and which Lithuanian prosecutors are facing today when referring to court on questions concerning imposition of measures of restraint on a suspect. This problem is related to a very significant aspect of succeeding

organisation of pre-trial investigation – confidentiality of present data of pre-trial investigation as well as implementation of the right to the due process of law and assurance of the right to defence for a suspect as established by laws.

By this article the author aspires to highlight the fact that international standards on protection of human rights as well as principles of criminal procedure require to ensure the suspect and his advocate the right to access to all documentation of the pre-trial investigation, which is presented by prosecutor as evidence seeking to support their claim for imposition of measures of restraint: custody, house arrest or charge to live separately from the victim.

Until the 2005 in the judicial practice of Lithuania the suspects and their advocates rather rarely executed the above mentioned right. However, the latter having been discussed by the Supreme Court of Lithuania in the decision No 50 „On the judicial practice on imposing custody, house arrest or extending custody terms”, from 30th of December 2004 the situation may change, prompting a great deal of new issues previously left aside.

Prosecutors, implementing and supervising pre-trial investigation, will be obliged to evaluate the prospects of revealing in court of pre-trial data to the suspect and his advocate and decide whether it is worth while to apply to court for imposition of custody, house arrest or charge to live separately from the victim.

When appealing to court for imposition of measures of restraint on a suspect, a prosecutor faces a necessity to sort out and provide the court with the documentation, which can be revealed to the suspect or his advocate and which is enough for the court to have substantial grounds for probability that the suspect is truly guilty of a crime.

Generally, the data of pre-trial investigation, neither entire material nor the data, grounding imposition of measures of restraint and presented in court, do not have neither procedural nor technical shape of a case. Process of acquaintance with this data is usually rather complicated, thus the recommendations on access of parties of judicial procedure to such data during the pre-trial investigation presented by the Attorney General on 18th April 2003 should be revised.

Despite problems mentioned above, valid legal acts provide enough conditions to implement the above mentioned right of suspect and his advocate as well as to preserve the confidentiality of certain pre-trial data. A prosecutor has to make a proper and timely decision as to which pre-trial data can be revealed to the suspect and his advocate at a certain moment of pre-trial investigation and which should not be revealed.

